

L'ubica Bartalska, Mojmir Benža, Peter Slavkovsky, Rastislava Stolična, L'udová kultúra Slovákov v Chorvátsku = Narodna kultura Slovačka u Hrvatskoj, Zvez Slovačkov v Chorvatsku, Našice 2002., 161 str.

Početakom sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća u Slovačkoj je pokrenut ambiciozni projekt izrade etnografskog atlasa Slovačka. Međutim, zbog niza poteškoća dovršen je tek dvadesetak godina poslije (*Etnografski atlas Slovačke*, 1991.), ali su u njemu izostavljeni Slovaci u dijaspori. Taj je nedostatak ispravljen novim projektom kojemu je bio cilj, kako se napominje u *Uvodu*, sažeti cjeloviti skup podataka o tradicionalnoj kulturi i etni-

čkoj povijesti Slovačka u dijaspori, odnosno izraditi etnografske monografije Slovačka koji žive u zemljama južne i istočne Europe, dakle u Hrvatskoj, Mađarskoj, Jugoslaviji – koja je u međuvremenu preimenovana u Srbiju i Crnu Goru – Rumunjskoj, Ukrajini i Poljskoj.

Ova dvojezična slovačko-hrvatska monografija najnovija je u tom nizu (publicirane su one o Slovačima u Mađarskoj, Rumunjskoj i Jugoslaviji, monografija o Slovačima u Poljskoj je u tisku, a izrada monografije o Slovačima u Ukrajini je u toku). Dio je potprojekta "Tradicionalna kultura slovačkih manjina u južnoj Europi", koji ima potporu Ministarstva školstva Slovačke Republike i Slovačke akademije znanosti.

U Hrvatskoj, koju Slovaci tradicionalno zovu Donja zemlja, istraženi su sljedeći lokaliteti: Ilok, Jelisavac, Josipovac, Jurjevac, Lipovljani, Markovac, Soljani i Zokov Gaj. Autori su se koristili literaturom, ali zbog skromnosti njezina opusa, pretežno su se oslonili na vlastiti terenski istraživački rad, pri čemu su se koristili metodom etnografske kartografije (premda su konačan proizvod – ovu knjigu, ipak prezentirali u tekstualnom obliku).

Prvi prilog napisala je L'ubica Bartalska, a odnosi se na povijest doseljavanja Slovačka na područje Hrvatske i odakle su dolazili, kamo su se naselili, čime su se pretežno bavili, vjerska pripadnost, kulturni život, identitet i asimilacijski procesi, broj prema popisima stanovništva od 19. stoljeća do popisa iz 1991. godine (podaci zadnjeg popisa stanovništva u Hrvatskoj nisu im još bili dostupni).

Mojmir Benža napisao je prilog *Obitelj i naselje*. Govori o mladenaštvu i djevojaštvu, instituciji braka, rodbinskom nazivlju, kumstvu, običajnom pravu u vezi s nasljeđivanjem, o položaju sluga u domaćinstvu i seoskim slugama te nekim drugim uobičajenim modelima življenja, primjerice o pravilu sjedenja u crkvi. Prilog *Posjed* također je napisao Mojmir Benža, a u njemu govori o izgledu okućnice, kuće, potom o unutrašnjem uređenju kuća i, napokon, o gospodarskim zgradama.

Isti je autor stručnjak za narodnu nošnju pa je napisao prilog *Odjeća i obuća*. Obradio je mušku i žensku odjeću i obuću te opisao obradu tekstilnih vlakana.

Dvema gospodarskim temama bavio se Peter Slavkovsky. Jednu je nazvao *Rad na polju* i obradio je sve poslove oko obrade zemlje i uzgoja poljoprivrednih proizvoda, a u drugom, *Uzgoj domaćih životinja*, riječ je o sljedećim podtemama: livadno gospodarstvo, uzgoj stoke, ovaca, svinja, konja i peradi. Osim stočarstva kratko se spominju i seoska zanimanja.

Rastislava Stolična autorica je posljednjih triju priloga.

Prvi se odnosi na tradicijsku prehranu, a nazvan je *Kruh svagdašnji*. Posebno se obrađuju kuhana jela, potom pečena, mliječni proizvodi, mesni proizvodi, pića. Dio u ovome prilogu je opis prehrambenih navika. U prilogu *Svetkovine* autorica opisuje običaje oko ključnih životnih događaja: rođenje djeteta, svadbeni običaji i običaji oko smrti, a opisuje i neke godišnje običaje: Sveti Nikola i Lucija, Božić, poklade, Uskrs, proljetni i ljetni običaji, *kirvaj*. U prilogu *Vjera, znanje, folklor* autorica govori o nekim oblicima pučke pobožnosti, narodnim vjerovanjima ("praznovjerju"), usmenoj književnosti ("usmeni folklor"), glazbi, plesu te djelatnosti folklornih društava ("folklorni pokret").

U *Zaključku* se autori ponovno osvrću na migracije Slovaka u Donju zemlju, tj. Hrvatsku, te posljedicama migracija: kulturnoj prilagodbi i akulturaciji te asimilaciji, ali i kulturnoj prilagodbi i integraciji. Autori su nastojali prepoznati koje su elemente kulture Slovaci u Hrvatskoj donijeli "iz staroga kraja", jesu li ih sačuvali, što su najprije preuzimali od svojih susjeda i sl. Svoj su zaključak jasno iznijeli u nekoliko završnih rečenica u kojima tvrde da su "vrijednosti kulture tradicionalnih seljačkih zajednica prenošene iz generacije na generaciju sačinjavale temelj kulturne raznolikosti", ali se, naravno, stvarao i poseban oblik kulturnoga zbližavanja s drugim etničkim zajednicama. Takva je bila situacija i sa slovačkim doseljenicima koji su u multietničkoj sredini Donje zemlje morali na kulturnoj osnovi koju su donijeli iz Slovačke stvoriti životni model koji im je davao realne šanse preživljavanja u novim prirodnim, društvenim i gospodarskim uvjetima.

Na kraju knjige je popis izvora i literature.

Jadranka GRBIĆ

Novo u nizu izdanja kompaktnih diskova Instituta za etnologiju i folkloristiku (nakon *Obnavljamo baštinu* 1999., *Hrvatska tradicijska glazba* 2000. i *Na dobro nam Božić dojde* 2002.) pod nazivom *Glazbena baština nacionalnih manjina u Hrvatskoj* označuje početak tendencija te ustanove da trajno dokumentira ne samo glazbenu baštinu Hrvata u Hrvatskoj već i manjinskih etničkih zajednica koje već stotinama godina koegzistiraju na našim prostorima s Hrvatima. Urednica niza diskografskih izdanja Instituta je Zorica Vitez, a urednica ovog izdanja je Naila Ceribašić u suradnji s Vidom Bagurom.

Mnoge nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju svoja kulturna i folklorna društva čiji je cilj upoznati pripadnike mlađih naraštaja s glazbenom i plesnom baštinom svoga naroda. Valja napomenuti da su neke od manjina tijekom višestoljetnog boravka u Hrvatskoj usvojile i razvile kulturni repertoar koji pripada lokalnoj kulturi, odnosno koji je zajednički većini etničkih skupina koje obitavaju u određenom kraju. Neprestanom borbom za vlastiti kulturni identitet manjina se ne samo mora oduprijeti lokalnim utjecajima već je u današnje vrijeme ugrožena i od mnogobrojnih utjecaja ostalih stranih kultura, koji pristižu uglavnom putem masovnih medija i djeluju posebice na najmlađi naraštaj. Stoga je ovakav projekt potreban upravo pripadnicima nacionalnih manjina kako bi na još jedan način pokušali sačuvati svoje tradicijske pjesme i plesove.

Kompaktni disk obuhvaća glazbu etničkih skupina koje su dijelom mreže manjinskih organizacija u Hrvatskoj. Većina je glazbenika sudjelovala na *37. Međunarodnoj smotri folklor*, koja se održala u srpnju 2003. u Zagrebu. Redoslijed predstavljanja nacionalnih manjina, kao što piše u popratnoj knjižici CD-a, upućuje na srodnost glazbenih žanrova, izvodilačkih skupina, glazbenih usmjerenja i bliskost zemljopisnog smještaja u Hrvatskoj. Zastupljeni su primjeri glazbenih baština slovačke, rusinske i ukrajinske, srpske, mađarske, češke, njemačke i austrijske, slovenske, talijanske, crnogorske, bošnjačke, albanske, romske, makedonske i židovske nacionalne manjine. Odabrani primjeri pojedinih manjina slijede posebnosti njihovih glazbenih izraza te nisu ni približno potpuna slika glazbovanja u pojedinoj nacionalnoj zajednici. Velika većina materijala na kompaktnom disku snimljena je na terenu dok su samo dva primjera, i to ona koja predstavljaju židovsku zajednicu, preuzeta s već prije izdanog kompaktnog diska.